

(המשך מעמוד 65)

ישראל ישבו בסוכות במידבר. הברווים חוגגים עד היום את חג התמר. שהוא אחד היסודות לחגי הסוכות. ובארץ לכך שבני ישראל עזבו את מצרים בעורמה. אחרי שעבדו על פרעה וחרטומיו יש לדור משל הסבר הקשור לתנאים הטבעיים של המידבר. הד"ר משל מתגורר בירושלים. לפני מינוי סיני חפר את האתר. המכונה בערבית כונתילת ענדוד. זהו אתר פולחני מימי מלכי יהודה. שבו התגלו כלי חרס גדולים המכוסים כתובות וציורים בערבית קדומה.

בסיפורך. קדמוניות סיני, בפרק העוסק במסע בני ישראל במידבר סיני. אתה מקדים ואומר כי בבואך לדון בפרשה זו, אתה חש מידה מסוימת של אינוחות, שכן מי אתה שתבוא ותהדרר אחרי דברי המיקרא. האם פירושו של דבר שאתה אדם מאמין? פירושו של דבר, שאני ארכיאולוג. הארכי אולוגיה מבוססת על מימצאים. בסיני יש בעיה מבחינה ארכיאולוגית, מכיוון שלא נמצאו עד היום מימצאים מתקופת נדוד בני ישראל במידבר.

יציאת מצרים אורגנה כמו מיבצע, עם תכנון מדויק לאן להגיע ולהיכן ובאיוה ציר לנוע. כאלו דובר במיבצע צבאי לכל דבר.

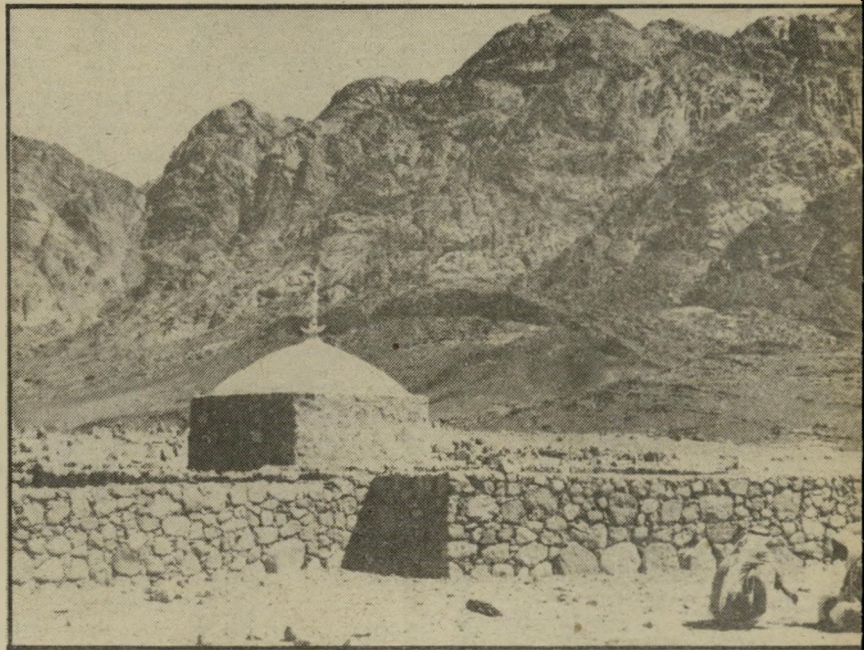
מה שאמרת עד כה הוא למעשה טיפוח היסטוריה מיקראי, אך לא ארכי אולוגי.

אמרתי לך כי מבחינה ארכיאולוגית אין מימצאים בסיני. וכאשר אין מימצאים מבחינה ארכיאולוגית, מסעי בני ישראל במידבר לא קיימים.

ומה בקשר לחסירות שעשו בקרב ברנע? גם שם לא נמצא שום דבר מתקופה האמורה, כי אם מתקופת המלוכה.

ומה בקשר להר סיני? זה סיפור. אין לנו על ההר, לא כווארי, ולא בשום מקום אחר, דבר שאפשר ליחס אותו לתקופה. מבחינה ארכיאולוגית אין מימצאים. לא קיים.

בארכיאולוג אתה בכל זאת מתייחס לתקופה. הארכיאולוגיה באה לשרת את ההיסטוריה, ארכיאולוג מודע להיסטוריה. המימצאים היו

קבר שיחי' בסיני שלושה ימים לאלוהים

המיקרא ובין חיי הברווים במידבר סיני?

אפשר למצוא בסיני חברת בני אדם, החיה בהתאם לתנאים הטבעיים. כל אחד יודע ששיקר עיסוקו של הברוו הוא מירעה צאן, לא בגלל שהוא כליכר אוהב עזים, אלא מפני שזוהו בעלי החיים היחידים, שאפשר לגדל אותו במידבר ולהתפרנס ממנו. זוהי דוגמה להתאמה של חברת אנשים לתנאים הטבעיים.

עקבתי אחרי הנהגים השונים של הברוו. ניסיתי להבין באיזו מידה נוהגים אלה נובעים מתנאים טבעיים, ואז אמרתי — אם התנאים הטבעיים לא השתנו, והיום אנחנו יודעים כי בשיבת אלפי השנים האחרונות לא השתנה המידבר, אותו הנוף, אותם הנהרות, אותן גאות, אותם מקורות מים; אם אמנם כך, מותר לי למצוא דימוין בין מינהגי הנודדים היום ובין מסורת יציאת מצרים. וכך הגעתי למסקנה, שאם מסופר על משה ועל בני ישראל שעסקו במירעה נוף, הרי זו דוגמה הקושרת את בני ישראל לנוף של סיני.

במאמרך ציינת, כי הפסח הוא טקס קדום, הנהוג עד היום אצל שיבטי הברווים בסיני.

הפסח המיקראי הוא זבח. במיקרא מסופר, כי בני ישראל לקחו את היום ושמו על המזוזות, כדי שמכת בכורות תפסח על בתיהם. כשאתה הולך אל הנודדים במידבר, אתה מוצא מנהג דומה גם אצלם. הם זוכחים מן העדר, ומן היום הם שמים לילדים על המצח ומורחים את מזוזות הבתים נגד עיזיהרע. שתהיה ברכה על הבית ועל העדר. האנתרופולוגים מצביעים על מינהג זה בקרב הכורות רועים ברחבי העולם.

בכורות מסוימות זה היה נהוג לגבי צאצאים שזובחים אותם. עד היום אנו מקיימים מיצוות פיריון הבן הבכור. הרעיון הוא, שאם אני רוצה ברכה ברבן החשוב לי, אני חייב להקריב משהו.

מה גילית בקשר לנס השליו?

עד היום, אפשר לגלות באיזור רפיח ובכל חוף סיני, שבתקופת חגי הסוכות היהודי בונים הברווים כלונסאות לאורך קילומטרים. בתקופת המנרט, ולאחר מכן בתקופת השילטון הישראלי, הוגבלו הברווים כדי להגן על השליו שלא ישמר. השליו הוא ציפור קטנה ובשרה טוב למאכל. בעונת הסתיו העוף הקטן הזה חוצה בתעופת לילה אחר את הים התיכון. זה מרחים כמה אנרגיה משקיעה הציפור הקטנה הזו במיבצע. כשהיא מגיעה בהמוניה לחופי סיני ורצועת עזה, היא עייפה עד מוות ונוחתת על החול, וכל מה שהיא מחפשת, הוא קפל קרקע או שיח להתחבא בו כמה שעות, כדי לאגוד כוח ולהמשיך פנימה לתוך סיני.

הברווים ותושבי רצועת עזה מכירים תופעה זו. הם מצבים כלונסאות ומותחים רשתות בגובה שני מטר מהחול. השלווים נלכדים ברשתות, אוספים אותם בתוך כלובים עשויי ענפי תמרים ומכירים אותם. המיקרא מציג את זה כנס.

במיקרא הנם הזה לא אירע על חופי סיני.

נכון. אך אמרתי כי יתכן שסופרי המיקרא לא דייקו. אפשר לומר, כי מאז ועד היום נמשך ציד השלווים, חומרים חומרים" כמסופר במיקרא. פעם היו צדים אותם כמיליונים. כרורות האחרונים כמעט נכחד השליו.

איך הברווים קראו לשליו?

הקול ששמעיה הציפור הוא פרר פרר.

בדעה לא היה אחד, שמבלכים אותו, או עובדים עליו. לא היה חכמי, לא היה מסבנים!

הברווים קראו לשליו פיר. זה נס? זה לא נס. זו תופעה טבעית ואנחנו שומעים את ההדר החוק של התופעה המופיעה במיקרא, כנס.

לאילו מסקנות נוספות הגעת מתוך למידת מינהגי הברווים והתי אמתם לתנאי המידבר?

במיקרא מסופר שמה ואהרון באו אל פרעה ואמרו לו. נלכה נא דרך שלושת ימים במידבר

ונעבדה את אלוהינו. אם אתה עובר על פרשת המיקרא, או אם אתה זוכר כיצד למדת את האירוע בילדותך, הרי שהנה כאים משה ואהרון ומנסים לרמות את פרעה, כי הם בעצם לא רוצים לעבוד את אלוהיהם שלושה ימים במידבר, הם רוצים להגיע לארץ כנען.

מאידך, אין המיקרא מתייחס אל פרעה ואל חרטומיו ביולול. הרי חרטומיו של פרעה ירעו

בשיבת אלפי השנים האחרונות, לא השתנה המידבר. אותו הנוף, אותם הנהרות, אותם הגאות ומקורות המים!

להפוך מקל לנחש, והמיקרא הכיר בתרבות מצריים. מה, אם כך, המסקנה שאליה אני מגיע? קיים נוהג של שיבטי נודדים במידבר, הנקרא זאיירה — עליה לרגל. שיבטי נודדים, לאו דווקא בסיני, אלא בכל מיני מקומות, הולכים במשך השנה בעקבות הצאן והם מספורים במידבר. פעם פעמיים בשנה, הם מתכנסים ועולים לרגל למקומות קדושים, שעם הזמן קיבלו צורה של קיברי שיח, לעיתים קבורה במקום אישיות אותנטית, בהרבה מיקרים קבר סמלי.

בסיני מציאנו כמה מרכזי פולחן נאכטיים, ועד היום ברווים עולים לרגל לשם. זוהי מסורת מתמשכת של עליה למקומות הקדושים. הם באים לפני הצהריים, יושבים בסככה שהם קוראים לה "מקעד", מרכלים ומדברים על פוליטיקה ומיסחר. לעת ערב שוחטים עזים, אופים את הליבה, כמו הקרמונים, ללא שמרים, ומאוחר יותר עושים את הנובח.

איך זה מתקשר לשלושת הימים שביקשו משה ואהרון מפרעה?

מסתבר שהמסורות האלה של מקומות מקודשים לשבטים נודדים במידבר, הן מסורות עתיקות הקשורות לאורח החיים של אנשים שרוב ימות השנה אינם חיים במקובץ, ולכן נוצרה אצלם מסורת של התכנסות פעם בשנה.

כלומר, משה ואהרון לא רימו את פרעה. הם ביקשו ששלושת ימים במינהגם ולעבוד את אלוהיהם במידבר, במקום הקדוש להם.

בריוק, לדעתי, יש כאן דוגמה המעידה על חייהם של בני ישראל כשבטי נודדים במידבר. אלה שבטים שחיו במידבר 40 או 400 שנה, כמו שבטים החיים שם עד היום ומתפרנסים ממירעה כמו משה, צדים את השליו ואוספים את הפרשות המתקוות של צמחים מסוימים, שאולי הן המן. עד היום קוראים הברווים להפרשות האלה מנה.

פרעה לא היה אחר שמבלכים אותו או עובדים עליו. הוא ישב עם חבר חכמו ואנו מכירים היום בצורה בלתיאמצעית את תרבות מצריים ויודעים שהחברה האלה ידעו להזיז אבנים של מאות טון, אותם לא היו מסבנים, ואם פרעה היה אידיוט, תמיד היו לו חרטומים לייעץ לו. בני ישראל היו שיבטי מידבר שעבדו בתקופת הכצורת מהמידבר לשליו הרלתא, ואז היו הפרעונים מנצלים אותם ככוח עבודה זול.

בסיפורך אתה אומר, כי פרעה נתן לבני ישראל לבנות את פיתום הרעמסס כעבודות דחק, כדי שלא יגויעו ברעב.

ברואי, בריוק כשם שבטנות ה-40 נתנו הברטיים לברווים לבנות את כביש הרעב מגילת למגן, ובריוק כשם שבטנים האחרונות העבירה מדינת ישראל את הברווים צפונה, כדי שלא ימותו במידבר.

בתקופת פרעה ניצלו המצרים את בני ישראל שהיו שיבטי נודדים במידבר ככוח עבודה זול. הם היו מגיעים למצרים בשנת כצורת ובשנים טובות רצו לחזור למידבר. כשיבקשו מפרעה להפסיק את העבודה ולעלות לרגל לעבוד את אלוהיהם למשך שלושה ימים, הוא התיר להם.

האם העובדה שיציאת מצריים לא מצויינת בלל וכלל במקורות המצריים מעידה כי מבחינת המצרים היה זה אירוע לא חשוב?

ירידת שבטים למצרים היתה אירוע שהתרחש לעיתים קרובות. זה לא היה משהו מיוחד ששבטים רעבים יררו מצריימה בשנת כצורת ועזבו מאוחר יותר בחזרה למידבר.

במה, אם כך, נאחזת הארכי אולוגיה, כשהיא באה לדבר על תקופת נדוד בני ישראל במידבר?

ישנה אסכולה הגורסת לא רק לגבי סיפור יציאת מצרים, אלא גם לגבי סיפורי מיקרא אחרים, כי האירועים אמנם קרו, אך בתקופות מאוחרות, לא דווקא כאותו סדר המסופר במיקרא. ישנם חוקרי מיקרא האומרים, כי הדברים אינם מבוססים על מסורת אותנטית ומנסים למצוא את הרקע, ויש חוקרים המנסים למצוא רקע אידיאלי לסיפורים.

למשל, אסכולה הגורסת כי סופרי המיקרא בחרו להביא את הדברים בלשון בוטה ולהמציא אותם, כדי להשיג את מטרם. וישנה ריעה האומרת כי יש לחפש רקע אותנטי לסיפורים, לאו דווקא בתקופה האמורה. כך, למשל, בהתייחסות לסיפורי כיבוש הארץ, לאיזה תקופה זה מתאים? ישנה ריעה האומרת כי כיבוש הארץ שייך לתקופת מלחמות ירושלים ולתקופת השופטים. מה יודעים על תקופת השופטים — העם לא מאוחר. קמים שופטים ועושים מלחמות מקומיות. כלומר, יש כסיס אותנטי לסיפור כיבוש הארץ, אך לאו דווקא כסדר כרונולוגי אחרי יציאת מצרים ובהתנתג הישוע.

עורכי המיקרא אירגנו את העניינים כסדר זה, מכיוון שכך היה נוח להם. יתכן כי בעוד אלף שנה, כאשר יכתבו על מלחמת העצמאות, לא יכתבו בריוק כיווה חודש ככשו את אילת או כאיזה חודש הסירו את המצור מעל ירושלים.

וקיימת ריעה המקבלת את הדברים כפשוטם, ואומרת — היתה יציאת מצרים. בני ישראל חצו את הים, היה משה והיה משיאמתן עם פרעה אחרי השיעבוד במצרים, ובני ישראל הצליחו להערים עליו ויצאו לכבוש את ארץ כנען, שהובטחה לאבותיהם. אותה ריעה אומרת, כי כל

מה מושרתה, לדעתך, בין מינהגי